

Zmiany modelu szkolnictwa weterynaryjnego w krajach niemieckojęzycznych w XVIII, XIX i XX wieku

Maciej Janeczek, Aleksander Chrószcz, Natalia Malczewska*, Przemysław Spychalski

z Katedry Biostruktury i Fizjologii Zwierząt Wydziału Medycyny Weterynaryjnej we Wrocławiu

The changes of veterinary educational model in German-speaking countries in 18th, 19th and 20th centuries

Janeczek M., Chrószcz A., Malczewska N., Spychalski P., Department of Biostructure and Animal Physiology, Wrocław University of Environmental and Life Sciences

Schools of veterinary medicine in German-speaking countries were founded as a direct consequence of the Seven Years' War and also in a response to the increasing needs for animal breeding. The majority of veterinary schools were primary organized and strictly controlled by military authorities. University of Göttingen and the idea formed by Johann Polycarp Erleben, was an exception as a civil institution, which did not survive over time. We observe the dispute about the school of veterinary character (civil or military institution), to the beginning of the 20th century. Wilhelm von Humboldt was the civil veterinary school advocate. Finally, veterinary became an university discipline within exact universities, like Munich or Berlin, or was created as independent schools, like Hannover or Vienna.

Keywords: veterinary schools, education, history, German-speaking countries.

Pod koniec XVIII wieku nastąpił w krajach niemieckojęzycznych gwałtowny rozwój weterynarii. Tworząc nowe szkoły weterynaryjne oraz opracowując nowe programy kształcenia, opierano się na pionierskich doświadczeniach francuskich (1, 2). Duże znaczenie dla nowo powstających szkół miały tradycje hipologiczne. Kraje te borykały się z jednej strony z poważnymi epidemiami chorób bydła (księgosusz), a z drugiej z potrzebami leczenia koni wojskowych (1). Wojna siedmioletnia (1756–1763) między Prusami, sprzymierzonymi z Wielką Brytanią (z Hanowerem), Hessen-Kassel i Brunzwikiem, a koalicją Austrii, Rosji, Francji, Saksonii, Szwecji i państw niemieckich dobitnie unaoczniała dowództwom armii brak fachowych kadr mogących zająć się końmi wojskowymi. Miało to kluczowe znaczenie dla zdolności bojowych jednostek wojskowych, zarówno kawalerii i artylerii, jak jednostek zapotrzebiowych. Już na początku oznaczało to problem ze zdefiniowaniem celów kształcenia, ale także z tym, kim mają być uczniowie. Z jednej strony kręgi wojskowe wywierały nacisk na zaspokojenie potrzeb wojska, z drugiej potrzeby cywilne dyktowały konieczność zajęcia się zwierzętami gospodarskimi – wobec stale wzrastających potrzeb hodowli. Większość szkół weterynaryjnych zmieniała profil z wojskowego na cywilny i na odwrót. Znaczący wpływ na zmianę postrzegania weterynarii miał Wilhelm von Humboldt, który widział weterynarię jako naukę uniwersytecką, a nie jedynie nauczanie zawodu praktycznego (1).

Z historii powinno wyciągać się wnioski. Wydaje się niestety, że ponaddwustuletnia tradycja współczesnych

nauk weterynaryjnych została zignorowana we własnie wprowadzanych zmianach w systemie szkolnictwa wyższego w Polsce. Brak znajomości historii zawodu lekarza weterynarii stawia jak najgorsze świadectwo dzisiejszym reformatorem.

Początek szkolnictwa weterynaryjnego miał miejsce w Monarchii Habsburgów. Na wniosek feldmarszałka Leopolda Józefa von Dauna w 1764 r. cesarzowa Maria Teresa delegowała Ludwiga Scottiego, aptekarza Mengmanna i „pewnego pana” Hellera do szkoły weterynaryjnej w Lyonie. Po ich powrocie w 1766 r. otworzono we Wiedniu „Pferdekur-Operationsschule” w postaci szpitala dla koni i szkoły operacyjnej (2, 3). Szkoła była niezależną jednostką, a czas kształcenia trwał dwa lata. Była to pierwsza szkoła weterynaryjna w krajach niemieckojęzycznych. Uczniami byli przede wszystkim kowale oddelegowani z jednostek wojskowych. Należy podkreślić, że szkoła miała charakter militarny i jej powstanie było ściśle związane z potrzebami wojsk cesarstwa. Z kolei w 1769 r. chirurg Johann Gottlieb Wolstein wraz z kowalem Schmiedem wysłani zostali do szkoły weterynaryjnej w Alfort, szpitala Lafosseta w Paryżu, a następnie do Anglii, Holandii i Danii (2). Podróż ta zakończyła się w 1775 r., na bazie zdobytych doświadczeń przedłożyli oni cesarzowi Józefowi II projekt reorganizacji lecznictwa zwierząt w Austrii. W rezultacie tych działań cesarz 12 grudnia 1776 r. wydał zezwolenie na otwarcie szpitala dla koni wojskowych na terenie byłych ogrodów jezuitów w Wiedniu. Z kolei w 1777 r. sam Józef II odbył podróż do Francji na zaproszenie dworu francuskiego, odwiedzając swoją siostrę królową Marię Antoninę i podczas tych wojaży znalazł czas na odwiedzenie szkoły weterynaryjnej w Alfort. Po powrocie nakazał reorganizację istniejącej już szkoły weterynaryjnej. Profesorem nowej szkoły został Wolstein, a Schmied otrzymał stanowisko adiunkta. Interesujący jest statut szkoły. Otóż od 1795 r. podlegała ona Naczelnemu Dowództwu Armii a w 1802 r. wcielono ją do Uniwersytetu Wiedeńskiego jako instytut wchodzący w skład Wydziału Lekarskiego. W 1806 r. nauka została wydłużona do 2 lat. Na pierwszym roku uczono anatomii, chemii farmaceutycznej, fizjologii, eksterieru i hodowli koni oraz kucia koni, a na drugim roku patologii i terapii, farmakologii i nauki o chorobach zakaźnych. Co istotne w 1816 r. zrównano status profesora weterynarii i profesora uniwersyteckiego, czyniąc tym samym krok do uznania weterynarii za dyscyplinę uniwersytecką. Szkoła cały czas, pomimo jej obecności w strukturach Uniwersytetu Wiedeńskiego, miała charakter wojskowy i posiadała komendanta. W 1849 r. wydzielono ją z uniwersytetu, tworząc Szkołę Weterynaryjną i od tego roku zezwolono na kształcenie cywili (2).

* Studentka
V roku Wydziału
Medycyny
Weterynaryjnej
Uniwersytetu
Przyrodniczego
we Wrocławiu.

Szkoła znacząco rozszerzyła również swoją działalność i zaczęła prowadzić liczne kursy:

1. ogólne kucie koni – nauka trwała rok (teoria kucia koni, anatomia i fizjologia etc.),
2. mistrz owczarski, obormistrz, myśliwy – kurs trwał 2 miesiące,
3. oficerowie, masztalerzowie – kurs trwał rok,
4. oglądacz bydła i mięsa – kurs trwał 3 miesiące,
5. lecznicze kucie koni,
6. kurs na lekarza weterynarii – uczniami mogli być tylko dyplomowani lekarze i chirurdzy – kurs trwał 2 lata, kończył się egzaminem z uzyskaniem dyplomu magistra weterynarii (2).

Z kolei w 1852 r. szkołę ponownie podporządkowano Ministerstwu Wojny i zmieniono nazwę na Wojskowy Instytut Weterynaryjny. Wreszcie w 1920 r. szkoła została objęta zwierzchnictwem Ministerstwa Nauki jako niezależny Uniwersytet Weterynaryjny (obecnie Uniwersytet Medycyny Weterynaryjnej) jest jedną z najlepszych szkół weterynaryjnych w Europie (3).

Kolejna jednostka nauczająca leczenia zwierząt powstała w Getyndze w ramach, co było ewenementem, Uniwersytetu w Getyndze. Było to przedsięwzięcie pionierskie, ponieważ miało charakter cywilny i miało działać w strukturach uniwersyteckich. Ta śmiała idea zdecydowanie wyprzedzała swoje czasy (4). Propozycję nauczania weterynarii wysunął Johann Christian Polycarp Erxleben i przedłożył ją kuratorowi Uniwersytetu Jerzego Augusta w Getyndze Grelachowi Adolfowi baronowi von Münchhausenowi. Baron wstępnie poprosił Erxlebena o napisanie podręcznika weterynarii, co ten uczynił

i w 1769 r. ukazało się dzieło zatytułowane „Wprowadzenie do medycyny weterynaryjnej”. Erxleben wyjechał na staż do Lyonu i Alfortu. Ostatecznie w 1770 r. powstał Instytut Weterynarii, a Erxleben został pierwszym akademickim profesorem weterynarii. Od kandydatów na studentów wymagano znajomości czytania, pisania, liczenia, a także podstawowej znajomości francuskiego i łaciny (2, 3). Były to wymagania dotychczas niespotykane w szkołach weterynaryjnych, a i w późniejszych czasach niezmiernie rzadkie. Ostatecznie instytut zaczęto wygaszać po śmierci kolejnego dyrektora, dr. Lappe w 1854 r. Weterynaria ostała się na Uniwersytecie w Getyndze w formie wykładów w ramach Instytutu Rolniczego, nie kształciła już jednak weterynarzy (2). Szkoła ta padła ofiarą lobby wojskowego, przekonanego, że weterynaria powinna mieć związek z armią i jej podlegać. W 1777 r. feldmarszałek Christian Ludwig von Hardenberg przedstawił królowi Jerzemu III propozycję utworzenia wojskowej szkoły weterynaryjnej („Roßarzneyschule” – Szkoła Medycyny Koni). Jego Królewska Mość zaakceptował propozycję i szkołę otworzono w 1778 r., a jej pierwszym dyrektorem został Johann Adam Kersting. Do szkoły także przyjmowano cywilów, ale główna pula miejsc była zastrzeżona dla delegowanych żołnierzy. Nauka trwała rok i obejmowała przedmioty, takie jak: choroby koni, anatomia, eksterier, fizjologia, pomoc porodowa, środki lecznicze (2). W 1796 r. rozszerzono program nauczania o zagadnienia związane z bydłem. Był to efekt nacisków stronnictwa cywilnego (2).

W 1845 r. szkoła przeszła spod jurysdykcji wojskowej pod Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. Z kolei od

Prawdziwy dom dla Twoich bliskich

Możliwość zamieszkania ze zwierzęciem

Wiemy, że zwierzęta są największą radością i doskonałym towarzyszem dla seniorów. Ich obecność poprawia samopoczucie, przyczynia się do zwiększenia aktywności fizycznej i szybszego powrotu do zdrowia. Dlatego do naszego domu można przyjechać ze swoim pupilem.

Komfortowe warunki pobytu

Oferujemy pobyt w pokojach jedno- i dwuosobowych o powierzchni od 15 do 25 m², z bezpośrednim dostępem do łazienki. Pokoje są umeblowane. Na piętrze każdy pokój jest wyposażony w balkon.

Malownicza lokalizacja

Milorstowo zlokalizowane jest w Miłoszewie, miejscowości położonej w Dolinie Górnej Łeby (Obszar Natura 2000). Piękne widoki zapewnia bliskość Kaszubskiego Parku Krajobrazowego i Jeziora Miłoszewskiego.

Milorstowo

Kaszubskie Centrum Rehabilitacyjno-Opiekuńcze Milorstowo
84-223 Miłoszewo 120, gmina Linia
tel. 600 821 142 • kontakt@milorstowo.pl • www.milorstowo.pl

1866 r. podlegała Ministerstwu Kultury, aby w 1872 r. przejść pod zwierzchnictwo Ministerstwa Rolnictwa. W 1887 r. szkoła uzyskała statut szkoły wyższej.

Uczelnia ta funkcjonuje do dzisiaj jako niezależna jednostka o nazwie Uniwersytet Medycyny Weterynaryjnej w Hanowerze (4, 5).

W Berlinie szkołę weterynaryjną otwarto w 1790 r., chociaż potrzebę stworzenia takiej szkoły kształcącej lekarzy wyraził Wielki Król Prus Fryderyk II już w 1767 r. (2). O dziwo, król, który zapisał się w historii przede wszystkim jako genialny dowódca i taktyk, myślał o szkole cywilnej, w której główny nacisk położony byłby na choroby bydła. Ostatecznie geneza szkoły była inna. Powstała ona z inicjatywy królewskiego masztalera generała porucznika Carla Heinricha Augusta hrabiego von Lindenau dopiero w 1787 r. Jej utworzenie powierzono chirurgowi Georgowi Friedrichowi Sickowi, licencjatowi medycznemu i aptekarzowi Johanowi Georgowi Naumannowi oraz kowalowi Carlowi Friedrichowi Kondelowi. Zadbano o odpowiednie kwalifikacje tych ludzi, więc wszyscy trzej odbyli staże zagraniczne. Sick kształcił się w Wiedniu, Naumann i Kindel w Alfort. Szkołę oficjalnie otwarto 1 czerwca 1790 r. jako Szkołę Weterynaryjną w Berlinie („Thierarzneischule”; 2, 6). Początkowo kształcono jedynie żołnierzy (pierwszy rocznik liczył 39 kowali wojskowych, 6 uczniów, 1 wolnego słuchacza – wszyscy oni byli elewami), których mocą rozkazu delegowano do szkoły, a nauka miała charakter czysto praktyczny (2). W 1804 r. zdecydowano o utworzeniu płatnych miejsc dla cywilów, wzbogacając przy tym program nauczania o anatomię, fizjologię, hodowlę, patologię i terapię świń, bydła, owiec i kóz. W 1810 r. Wilhelm von Humboldt zaproponował jej wcielenie do uniwersytetu w charakterze jednego z jego wydziałów. Von Humboldt widział weterynarię jako niezależną gałąź nauki, której miejsce jest na uniwersytecie. Nawiasem mówiąc, ten wybitny człowiek miał podejście do medycyny weterynaryjnej dużo nowocześniejsze niż obecne władze Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego RP, które chciały zdegradować weterynarię do rangi dyscypliny w ramach dziedziny rolnictwa. Prośba ta spotkała się z gwałtownymi protestami wojskowych, w tym przede wszystkim Królewskiego Masztalera generała majora Ludwiga von Jagowa i została ostatecznie odrzucona. Na kanwie nowego podejścia do weterynarii wprowadzono do programu chemię, fizykę, farmację, botanikę i historię naturalną, a także prawo weterynaryjne i policję weterynaryjną. W 1845 r. szkołę podporządkowano Ministerstwu Spraw Wewnętrznych, a w 1872 r. Ministerstwu Rolnictwa (2). Szkołę tę dopiero w 1934 r. wcielono do nowo powstałego Uniwersytetu Fryderyka Wilhelma. Obecnie funkcjonuje w ramach Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie (3, 6).

W Monachium otwarto Szkołę Weterynaryjną („Thier-Arztne Schule”) w 1790 r. Wniosek o jej utworzenie wyszedł od ministra generała porucznika Benjamina Thompsona hrabiego von Rumford, który reformował siły zbrojne Bawarii. Inicjatywa ta zyskała przychylność księcia elektora Bawarii Karola IV Teodora Wittelsbacha (2). Organizował ją dr med. Anton Will, który wcześniej był profesorem chorób zwierząt na Uniwersytecie w Ingolstadt („Tierarzneischule”). Will od 1781 r. odbywał staże zagraniczne w Wiedniu, Lyonie i Alfort

z polecenia księcia elektora Karola IV Teodora Wittelsbacha. Po ich ukończeniu od 1784 r. wykładał choroby zwierząt w Ingolstadt. W preambule szkoły podkreślono wagę zwalczania chorób bydła rogatego, oraz leczenia chorób koni, bydła, owiec świń i innych zwierząt. W 1810 r. szkoła ta („Central-Veteriär-Schule”) przeszła jednak reorganizację i, pomimo wstępnych deklaracji, położono nacisk na kształcenie kadr na potrzeby armii. Kształcenie miało charakter praktyczny, a program szkoły utworzono w duchu tez wyłożonych przez Ludwika Bojanusa w publikacji „Über den Zweck und die Organisation der Thierarzneischulen” (4). Dyskusja pomiędzy autorytetami, takimi jak Ludwik Bojanus i Wilhelm von Humboldt odnośnie do charakteru i roli weterynarii wymagałaby także przypomnienia w obecnych czasach, ponieważ znowu jej istota staje się aktualna. Dodać można, że w dyskusji tej wybrzmiał i polski głos wyartykułowany przez prof. Stanisława Królikowskiego. Dopiero w 1861 r. parlament Bawarii wyraził zaniepokojenie bardzo wąską specjalizacją szkoły weterynaryjnej, obejmującej jedynie choroby koni, wobec braku zainteresowania chorobami bydła, owiec i kóz. W istocie szkoła w tej formie przydatna była jedynie dla celów wojskowych. Po kolejnych przekształceniach Królewska Wyższa Szkoła Weterynaryjna wcielona została do Uniwersytetu Monachijskiego na prawach wydziału 1 września 1914 r. Stan taki utrzymuje się do dnia dzisiejszego (3).

W ramach uniwersytetów utworzono instytuty weterynaryjne w Getyndze, Würzburgu, Marburgu, Gies-sen, Jenie i Freiburgu. Z kolei w Dreźnie, Stuttgarcie i Karlsruhe powstały niezależne szkoły weterynaryjne. Instytucje te nie miały żadnych związków ze szkołami i instytutami rolniczymi (2).

Pierwsze szkoły weterynaryjne w państwach niemieckojęzycznych powstały z inicjatywy wojskowych i pomyślane były jako jednostki zaspokajające potrzeby armii. Była to w znacznej mierze odpowiedź na doświadczenia wyniesione z wojny siedmioletniej. Po okresie dominacji wojskowych, nie bez ich oporu, szkolnictwo weterynaryjne przeszło w ręce cywilne i pozostaje w nich do dziś. Uwagę należy zwrócić na wizję Johanna Christiana Polycarpa Erxlebena, który weterynarię widział wśród dyscyplin uniwersyteckich, podobnie jak później twórca współczesnego modelu uniwersytetu Wilhelm von Humboldt. Zaskakujące jest, że lwowska szkoła weterynaryjna, w przeciwieństwie do dwóch pozostałych szkół weterynaryjnych w monarchii Habsburgów, tj. wiedeńskiej i budapeszteńskiej, od początku miała charakter cywilny.

Piśmiennictwo

1. Dunlop R.H., Williams D.J.: *Veterinary Medicine. An Illustrated History*. Mosby-Year Book Inc. 1996.
2. Eichbaum F.: *Geschichte der Tierheilkunde*. Verlag Paul Parey, Berlin 1885.
3. Vollmerhaus B., Roos H., Reese S., Knospe C.: *Kleine Chronik der Veterinär-anatomie im deutschen Sprachraum*. München 2007.
4. Driesch v. A., Peters J.: *Geschichte der Tiermedizin*. Schattauer 2003.
5. Mitsuda T.: Entangled Histories: German Veterinary Medicine c. 1770–1900. *Med. Hist.* 2017, 61, 25–47.
6. Boessneck J.: *Chronik der Tierärztlichen Fakultät*. Verlag Duncker & Humboldt, Berlin 1972.

Dr hab. Maciej Janeczek prof. UPWr,
e-mail: janeczekm@poczta.onet.pl